

Konsekwencje rewolucji energetycznej dla polityki bezpieczeństwa energetycznego Chin

Rafał Ulatowski

Uniwersytet Warszawski

Celem pracy jest przedstawienie konsekwencji rewolucji energetycznej dla polityki bezpieczeństwa energetycznego Chin. W XXI w. Chiny stały się kluczowym aktorem na międzynarodowym rynku energetycznym. Są nieodzownym źródłem popytu i finansowania dla wielu państw uzależnionych od eksportu surowców energetycznych. Efektywnie wykorzystują sektor energetyczny dla umocnienia swojej pozycji politycznej i gospodarczej w systemie międzynarodowym. Paradoksalnie, w obecnych warunkach rynkowych uzależnienie od importu ropy naftowej stanowi potencjalny atut Chin.

Słowa kluczowe: rewolucja energetyczna, bezpieczeństwo energetyczne, Chiny, ropa naftowa, gaz ziemny.

W pierwszej dekadzie XXI w. na skutek szybkiego wzrostu popytu, ograniczonych możliwości wzrostu produkcji wynikających z niedoinwestowania przemysłu naftowego w latach 90. i długiego cyklu inwestycyjnego wykształcił się jeden z największych w historii supercykli na rynku ropy naftowej. Jego koniec nastąpił w 2014 r.¹ W pierwszej dekadzie XXI w. popularna była hipoteza mówiąca o osiągnięciu przez świat maksymalnego poziomu wydobycia ropy naftowej (*peak oil*), wzroście konfliktów o ograniczone zasoby surowców, a nawet wybuchu wojen o kontrolę nad ich złożami². Konflikty o surowce powinny według dominującej w owym czasie narracji determinować kształt stosunków międzynarodowych. W ich centrum miała znaleźć się rywalizacja między dwoma największymi importerami ropy naftowej i mocarstwami, tj. Stanami Zjednoczonymi i Chinami³. Jednak w drugiej dekadzie XXI w.

Rafał Ulatowski – doktor habilitowany, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski.

¹ F.P. Erdem, I. Ünalmış, *Revisiting super-cycles in commodity prices*, „Central Bank Review” 2016, t. 16, nr 4, s. 137–142; S. Wheeler, J. Alberich, R. Forrest, E. Gracia, *Beware the Oil Price Super Cycle*, ATKearny 2015; O. Canuto, *The commodity super cycle: Is this time different?*, World Bank Group, Washington, DC 2014.

² M. Klare, *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, Henry Holt & Company, New York 2001.

³ J. Chanis, *Cooperation and conflict in the U.S.–China petroleum relationship*, „American Foreign Policy Interests” 2011, t. 33, nr 6, s. 286–292; G. Christoffersen, *US-China relations in Asia-Pacific energy*

obserwujemy rewolucję energetyczną. Ma ona konsekwencje nie tylko gospodarcze, ale również polityczne⁴.

Celem pracy jest przedstawienie konsekwencji rewolucji energetycznej dla polityki bezpieczeństwa energetycznego Chin. O ile konsekwencje dla Stanów Zjednoczonych są coraz lepiej rozumiane⁵, o tyle możliwy wpływ na drugą gospodarkę świata wciąż nie jest dostatecznie omówiony w literaturze.

W pierwszej części pracy analizie poddana zostanie rola surowców energetycznych w geoeconomicznej strategii państwa. Część druga poświęcona jest charakterystyce współczesnej rewolucji energetycznej. Część trzecia przedstawia ewolucję polityki bezpieczeństwa energetycznego Chin, podczas gdy w czwartej części przedmiotem analizy jest polityka energetyczna Chin w okresie rewolucji energetycznej.

Rola surowców energetycznych w geoeconomicznej strategii państwa

Upadek Związku Radzieckiego i przełamanie podziału świata na dwa bloki sprawiło, że krytycznej ocenie poddana została rola siły militarnej w stosunkach międzynarodowych. Badacze stosunków międzynarodowych zaczęli coraz większą uwagę poświęcać roli siły ekonomicznej. Pierwszą spójną koncepcję przedstawił Edward Luttwak, który argumentował, że koniec zimnej wojny nie oznacza końca rywalizacji między państwami, ale zmianę jej metod i instrumentów. Dla opisanie nowych zasad rywalizacji państw w świecie pozimnowojennym użył on terminu geoeconomia⁶, który wszedł do powszechnego użytku. Termin ten nie uzyskał jednak do dziś jednej, powszechnie akceptowanej definicji⁷. Najważniejszym punktem spornym między badaczami geoeconomii jest pytanie o cel aktywności państwa. Czy celem państwa są jedynie korzyści ekonomiczne, czy również polityczne? Mikael Wigell przyporządkowuje autorów argumentujących, że cele państwa są jedynie natury ekonomicznej, do szkoły liberalnej, a autorów argumentujących, że cele państwa są również natury

regime complexes: Cooperative, complementary and competitive, w: J.-M. Blanchard, S. Xu-Hui Shen (red.), *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations: Change and Continuity, Causes and Cure*, Routledge, New York 2015, s. 157–180; J. Li, *China's quest for energy security: A geoeconomic perspective*, w: Mingjiang Li (red.), *China Joins Global Governance: Cooperation and Contentions*, Lexington Books, Lanham 2015, s. 157–172; J.D. Pollack, *Energy insecurity with Chinese and American characteristics: Implications for Sino-American relations*, „Journal of Contemporary China” 2008, t. 17, nr 55, s. 229–245.

⁴ R.D. Blackwill, M.L. O'Sullivan, *The geopolitical consequences of the shale revolution*, „Foreign Affairs” 2014, t. 93, nr 2, s. 102–114; M.L. O'Sullivan, *Windfall: How the New Energy Abundance Opens Global Politics and Strengthens America's Power*, Simon & Schuster, New York 2017.

⁵ M.L. O'Sullivan, *Windfall...*, op. cit.; D. Hastings Dunn, M.J.L. McClelland, *Shale gas and the revival of American power: Debunking decline?*, „International Affairs” 2013, t. 89, nr 6, s. 1411–1428.

⁶ E.N. Luttwak, *From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce*, „The National Interest” 1990, nr 20, s. 17–23; krytycznie na temat koncepcji geoeconomii zob. R. Kuźniar, *Geoeconomia, czyli chybiona próba paradygmatu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2012, nr 3, s. 98–110.

⁷ M. Mattlin, M. Wigell, *Geoeconomics in the context of restive regional powers*, „Asia Europe Journal” 2016, t. 14, nr 2, s. 125–134. Na temat niebezpieczeństw związanych z wieloznacznością terminu zob. A. Vihma, *Geoeconomics defined and redefined*, „Geopolitics” 2017.

politycznej, do szkoły realizmu politycznego. Wskazuje on również, że państwa (mocarstwa regionalne) mogą przyjąć w stosunkach międzynarodowych dwie postawy: rywalizacji bądź współpracy. W konsekwencji wskazać można cztery typy strategii: neoimperializm, neomerkantylizm, hegemonia, liberalny instytucjonalizm⁸.

W tej pracy geoeconomia rozumiana będzie zgodnie z definicją zaproponowaną przez Roberta D. Blackwilla i Jennifer M. Harris. Argumentują oni, że geoeconomia jest nie tylko metodą analizy, ale również rodzajem siły państwa. W swojej najnowszej pracy zaoferowali definicję, w której wskazują, że celem użycia instrumentów ekonomicznych jest promocja i ochrona interesu narodowego państwa, uzyskanie korzystnych rezultatów natury geopolitycznej, a także zarządzanie wpływem aktywności ekonomicznej innych państw na realizację celów geopolitycznych danego państwa⁹. Według nich geoeconomia zajmuje się analizą sposobu budowy i wykorzystania przez państwo instrumentów gospodarczych. Podkreślają, że dla geoeconomii kluczowe nie są cele, ale instrumenty ich osiągnięcia, a te są natury ekonomicznej. Geoeconomia łączy w sobie logikę geopolityki z instrumentami ekonomii¹⁰. Autorzy ci wskazują na różnorodność instrumentów geoeconomicznego działania. Można je podzielić na takie o charakterze pozytywnym i represyjnym, a pod względem horyzontu czasowego na krótkoterminowe i długofalowe. Część z nich ma charakter bardziej transakcyjny, podczas gdy inne bardziej generalny. Najważniejsze według nich instrumenty geoeconomicznego działania to: polityka handlowa, polityka inwestycyjna, sankcje ekonomiczne, działanie w cyberprzestrzeni, pomoc ekonomiczna, polityka finansowa i monetarna, polityka zarządzania rynkiem surowców. Ten ostatni instrument jest najważniejszy z punktu widzenia niniejszej pracy. Autorzy ci podkreślają, że wbrew intuicyjnemu podejściu nie tylko sama kontrola nad zasobami surowców może być istotnym instrumentem geoeconomicznym, ale również posiadanie rynku zbytu. Wskazują również, że w związku z rewolucją energetyczną w Stanach Zjednoczonych i wciąż rosnącym zapotrzebowaniem na ropę naftową w Chinach umocnieniu może ulec pozycja Państwa Środka w regionie, jak również chińskiej waluty – Renminbi na rynku walutowym. Każde państwo ma według nich cztery najważniejsze geoeconomiczne aktywa. Są to: zdolność do kontroli przepływu inwestycji, wielkość rynku wewnętrznego, kontrola nad rynkiem surowców (podaż, popyt, szlaki transportu), pozycja na międzynarodowym rynku finansowym¹¹.

⁸ W. Wigell, *Conceptualizing regional powers' geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism*, „Asia Europe Journal” 2016, t. 14, nr 2, s. 141.

⁹ R.D. Blackwill, J.M. Harris, *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, Cambridge 2016, s. 20–21.

¹⁰ Ibidem, s. 23–24.

¹¹ Ibidem, s. 49–92. Na temat instrumentów geoeconomicznego działania zob. również U.E. Franke, *Why emerging countries are hedging against the global system*, w: M. Leonard (red.), *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future*, ECFR, London 2016, s. 182–183.

Skuteczne zastosowanie instrumentów geoeconomicznego działania wymaga spełnienia czterech przesłanek: (1) odpowiedni dobór instrumentów do osiągnięcia założonego celu; (2) uzależnienie państwa, w które dany instrument jest wymierzony, od międzynarodowej współpracy gospodarczej; (3) elastyczność cenowa bądź też strategiczne znaczenie dobra, w które działania są wymierzone; (4) zakres, w jakim władze państwowe wywierają wpływ na funkcjonowanie procesów gospodarczych¹².

Chiny są państwem predystynowanym do działania w duchu geoeconomii. W związku z historycznie ukształtowanym systemem gospodarczym państwo odgrywa istotną rolę w kształtowaniu procesów gospodarczych i to zarówno poprzez kształtowanie reguł działalności gospodarczej, jak i bezpośredni udział w tych procesach¹³. Jego konsekwencją jest ukształtowanie „kompleksu polityczno-przemysłowego” odpowiedzialnego za realizację chińskiej strategii geoeconomicznej¹⁴. Jednym z głównych obszarów jej realizacji jest obszar energii¹⁵, co prowadzi do zaostrzenia rywalizacji z innymi mocarstwami¹⁶.

Revolucja energetyczna w XXI wieku

Wzrost cen ropy naftowej i gazu ziemnego w XXI w. wywołał wzrost inwestycji w wydobycie tych surowców. Atrakcyjne stały się inwestycje w złoża o wysokich kosztach wydobycia. Wzrosły również inwestycje w nowe sposoby eksploatacji tych surowców¹⁷.

Niespodziewanie liderem zmian na rynku stały się Stany Zjednoczone. W latach 90. XX w. i na początku XXI w. w amerykańskim sektorze naftowym dominowało poczucie spadku znaczenia. Amerykańskie złoża były silnie wyeksploatowane, a produkcja powoli, ale stabilnie spadała¹⁸.

¹² W.J. Norris, za: K. Dalgaard, *The Energy Statecraft of Brazil*, ISA Annual Convention 2015.

¹³ J.C. Ramo, *The Beijing Consensus*, Foreign Policy Centre, London 2004; S. Halper, *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*, Basic Books, New York 2010; J. Williamson, *Is the "Beijing Consensus" now dominant?*, „Asia Policy” 2012, t. 13, s. 1–16; T. Fishman, *China, Inc.: How the Rise of the Next Superpower Challenges America and the World*, Scribner, New York 2005; S. Breslin, *The 'China model' and the global crisis: From Friedrich List to a Chinese mode of governance?*, „International Affairs” 2011, t. 87, nr 6, s. 1323–1343.

¹⁴ J. Reilly, *China: Turning money into power*, w: M. Leonard (red.), *Connectivity Wars...*, op. cit., s. 191–192. Por.: W.J. Norris, *Chinese Economic Statecraft Commercial Actors, Grand Strategy, and State Control*, Cornell University Press, Ithaca 2016; E. Haliżak, *Geoeconomiczna strategia Chin*, w: idem (red.), *Geoeconomia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 590–619.

¹⁵ S. Breslin, *Access: China's resource foreign policy*, w: N. Kitchen (red.), *China's geoeconomic strategy*, LSE Ideas Special Report, SR012, 2012, s. 19–24; M.Á. Pérez Martín, *Geo-Economics in Central Asia and the 'Great Game' of Natural Resources: Water, Oil, Gas, Uranium and Transportation Corridors (WP)*, Elcano Royal Institute Working Paper, 2009, nr 59.

¹⁶ P.R. Carmody, F.Y. Owusu, *Competing hegemons? Chinese versus American geo-economic strategies in Africa*, „Political Geography” 2007, t. 26, nr 5, s. 504–524.

¹⁷ *Resource development in an era of cheap commodities*, World Bank, Commodity Markets Outlook, April 2016, Special Focus.

¹⁸ J.S. Duffield, *Fuels Paradise Seeking Energy Security in Europe, Japan, and the United States*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2015, s. 240–287.

Pod koniec pierwszej dekady XXI w. sytuacja uległa jednak zmianie. Amerykańska produkcja gazu ziemnego zaczęła rosnąć. Zastosowanie na szeroką skalę odwiertów poziomych oraz udoskonalenie technologii szczelinowania hydraulicznego umożliwiło eksploatację niemal nietkniętych zasobów gazu łupkowego. Już w 2009 r. Stany Zjednoczone stały się największym producentem gazu ziemnego, wyprzedzając Rosję. Ceny gazu radykalnie spadły¹⁹.

Jednak wzrost produkcji gazu ziemnego stanowił dopiero początek amerykańskiej rewolucji energetycznej. Amerykańskie firmy naftowe zastosowały wiedzę i technologię zdobytą przy eksploatacji gazu łupkowego w eksploatacji ropy ze złóż niekonwencjonalnych, głównie ropy z łupków. Leonardo Maugeri w swoim raporcie z 2012 r. określił ten proces jako dekonwencjonalizację rynku ropy naftowej. Obok amerykańskiej ropy z łupków wskazał on również na ropę z piasków roponośnych Kanady oraz złoża w Iraku i Brazylii jako główne źródła wzrostu podaży w następnej dekadzie. Z tej grupy jedynie Irak należy do tradycyjnych eksporterów ropy naftowej z kluczowego dla tego surowca regionu Zatoki Perskiej²⁰.

Amerykańska produkcja ropy naftowej zaczęła szybko rosnąć dzięki wysokim i stabilnym cenom. Kilka lat później były już minister ds. paliw i surowców naturalnych Arabii Saudyjskiej Ali al-Naimi nazwie błędem to, że ceny ropy naftowej znajdowały się przez kilka lat na poziomie ponad 100 USD za baryłkę²¹. W 2014 r. przewaga podaży nad popytem stała się tak duża, że oczy uczestników rynku zwróciły się ku Organizacji Krajów Eksportujących Ropę Naftową (Organization of the Petroleum Exporting Countries, OPEC) w oczekiwaniu, że ta postanowi o ograniczeniu produkcji. Tak się jednak nie stało. Władze Arabii Saudyjskiej, nieformalnego przywódcy OPEC, uznały, że bez szerokiego porozumienia członków OPEC oraz eksporterów niebędących członkami tej organizacji zmniejszenie produkcji przez OPEC jest pozbawione sensu. Arabia Saudyjska przeszła od polityki utrzymywania cen do polityki ochrony własnego udziału w rynku. Konsekwencją walki eksporterów o udział w rynku był spadek cen poniżej 30 USD za baryłkę na początku 2016 r.²² Od tego momentu OPEC i eksporterzy niezrzeszeni w OPEC zintensyfikowali współpracę i podjęli decyzję o redukcji wydobycia. Poziom zapasów ropy spadł, a ceny wzrosły, osiągając pod koniec maja 2018 r. poziom 77 USD za baryłkę, co stanowi jednak poziom wciąż niższy niż przed załamania cen. Równocześnie jednak Arabia Saudyjska, Kuwejt, ZEA czy też Rosja pragną zwiększyć produkcję,

¹⁹ IEA, *Energy Policies of IEA Countries. The United States. 2014 Review*, Paris 2014, s. 199–200.

²⁰ L. Maugeri, *Oil: The Next Revolution. The Unprecedented Upsurge of Oil Production Capacity and What It Means for the World*, Belfer Center for Science and International Affairs, Discussion Paper 2012-10. Por. M. Lynch, *The „Peak Oil” Scare and the Coming Oil Flood*, Praeger, Santa Barbara 2016.

²¹ A. al-Naimi, *Out of the Desert: My Journey From Nomadic Bedouin to the Heart of Global Oil*, Portfolio Penguin, London 2016.

²² A. Raval, *Saudi Arabia loses oil market share to rivals in key nations*, „Financial Times” 28.03.2016, <https://www.ft.com/content/5e8c1d52-f19f-11e5-aff5-19b4e253664a> (data dostępu: 15.09.2017).

aby powstrzymać dalszy wzrost cen i podtrzymać wzrost popytu na ropę, który jest konsekwencją niższych cen²³.

Amerykański sukces przejawiający się w rozwoju eksportu gazu ziemnego i ropy naftowej²⁴ sprawił, że w wielu państwach świata pojawiły się plany eksploatacji niekonwencjonalnych zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego. Wśród tych państw znalazły się również Chiny. Chińskie plany są jednymi z najbardziej ambitnych. Jednak szanse ich powodzenia, zwłaszcza w krótkiej i średniej perspektywie, ocenić należy jako zbyt optymistyczne²⁵. Eksploatacja niekonwencjonalnych złóż ropy naftowej to zjawisko charakterystyczne dla Stanów Zjednoczonych i Kanady, co wynika nie tyle z przesłanek geologicznych, co z czynników pozageologicznych. Rynek północno-amerykański jest pod tym względem wyjątkowy²⁶.

Jednak współczesna rewolucja energetyczna to nie tylko zmiany na rynku ropy naftowej i gazu ziemnego, ale również wzrost znaczenia odnawialnych źródeł energii (OZE). W XXI w. doszło do silnego powiązania sektora energetycznego z polityką ochrony klimatu. W 2015 r. w Paryżu zostało uzgodnione porozumienie klimatyczne, które stało się istotnym impulsem intensyfikacji wysiłków na rzecz transformacji sektora energetycznego w neutralną dla środowiska branżę przemysłu. W przyszłości zaopatrzenie gospodarek w energię powinny gwarantować w znacznie większym stopniu niż obecnie OZE²⁷. Według referencyjnego scenariusza Międzynarodowej Agencji Energetycznej (International Energy Agency, IEA) 60% nowo zainstalowanych mocy w sektorze energetycznym będzie opartych na OZE. Jedynym paliwem kopalnym o znacznym potencjale wzrostu popytu jest gaz ziemny. IEA przewiduje, że popyt na ropę naftowa osiągnie maksymalny poziom w 2040 r. na poziomie 103 mln baryłek dziennie. Obok wzrostu znaczenia OZE głównym motorem zmian w sektorze energetycznym będzie poprawa efektywności energetycznej gospodarki światowej. Czynnikiem sprzyjającym spowolnieniu wzrostu konsumpcji ropy naftowej powinny być zmiany w transporcie. IEA przewiduje, że liczba samochodów elektrycznych wzrośnie z 1,3 mln w 2015 r. do 150 mln w 2040 r.²⁸

Wzrost znaczenia OZE w globalnym miksie energetycznym ilustrują raporty corocznie publikowane przez IEA. OZE stają się coraz bardziej efektywnym źródłem pozyskiwania energii. W 2016 r. w OZE zainwestowano w skali globalnej 297 mld USD. Choć było to 3% mniej aniżeli 5 lat wcześniej, to jednak moc zainstalowanych instalacji była o 5% większa²⁹. Chiny są globalnym liderem w rozwoju OZE. Odpowiadają

²³ B. Fattouh, A. Economou, *OPEC at the Crossroads*, Oxford Energy Insight, 2018, nr 37.

²⁴ EIA, *Annual Energy Outlook 2017 with projections to 2050*, Washington, DC 2017, s. 65; D. Haywood, *US Crude Exports – Gaining Ground*, OIES Oxford Energy Comment, 2017.

²⁵ N. Gunningham, *A shale gas revolution for China?*, „Climate Policy” 2014, t. 14, nr 2, s. 302–320.

²⁶ L. Maugeri, *The Shale Oil Boom: A U.S. Phenomenon*, Discussion Paper – Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2013.

²⁷ IEA, IRENA, *Perspectives for the energy transition – investment needs for a low-carbon energy system*, 2017.

²⁸ IEA, *World Energy Outlook 2016*, Paris 2016; zob. IGU, *2017 World LNG Report*, Barcelona 2017.

²⁹ IEA, *World Energy Investment 2017 – Executive Summary*, Paris 2017.

one za 40% globalnego przyrostu zainstalowanych mocy w OZE. Do 2021 r. zgodnie z prognozami IEA 1/3 globalnie zainstalowanych mocy w elektrowniach słonecznych i elektrowniach wiatrowych na lądzie będzie znajdować się w Chinach. IEA wraca również uwagę na fakt, że Chiny są liderem w budowie nowych hydroelektrowni. IEA prognozuje, że udział OZE w produkcji energii elektrycznej w skali globalnej wzrośnie z 23% w 2015 r. do 28% w 2021 r. Jednak podczas gdy w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Europejskiej wzrost podaży energii elektrycznej z OZE będzie wyższy aniżeli wzrost popytu, to w wielu krajach rozwijających się, m.in. w Chinach, wzrost podaży energii z OZE będzie w stanie zaspokoić jedynie część wzrostu popytu³⁰.

To, co charakteryzuje współczesną rewolucję energetyczną, to nie tylko nowe źródła energii pochodzące z niekonwencjonalnych złóż ropy naftowej i gazu ziemnego oraz OZE, ale także wzrost wzajemnych powiązań pomiędzy różnymi segmentami rynku i powiązań w skali globalnej. Rynek energetyczny staje się w istocie globalny, a różne źródła energii coraz silniej konkurują ze sobą³¹.

Ewolucja polityki bezpieczeństwa energetycznego Chin

Od powstania ChRL obawy o bezpieczeństwo energetyczne znajdują się na szczycie priorytetów chińskich przywódców. Wraz z odkryciem pól naftowych Daqing i Shengli na przełomie lat 50. i 60. XX w. Chiny stały się samowystarczalne pod względem zaopatrzenia w ropę naftową, a następnie przestoczyły się w eksportera³². Chiny wykorzystały pierwszy kryzys naftowy dla umocnienia swojej pozycji międzynarodowej. Od 1973 r. eksportowały ropę naftową do państw azjatyckich, m.in. Japonii, Tajlandii i Filipin. Ropa naftowa obok węgla stała się najważniejszym chińskim towarem eksportowym. Pełniła strategiczną funkcję, pozwalając nawiązać stosunki gospodarcze z państwami kapitalistycznymi w Azji oraz sfinansować import technologii, maszyn i urządzeń niezbędnych dla modernizacji chińskiej gospodarki. W 1985 r. eksport ropy naftowej przez Chiny osiągnął najwyższy poziom w historii – 30 mln ton. Po raz pierwszy od dziesięcioleci Chiny importowały ropę naftową w 1983 r. Jej dostawcą był Oman. Import traktowany był wówczas jako stan przejściowy wynikający z problemów w transporcie z północy na południe kraju. Jednak szybko rosnący popyt przy niewystarczających możliwościach produkcyjnych sprawił, że w 1993 r. Chiny zostały importerem paliw netto, a w 1996 r. również ropy naftowej³³.

³⁰ IEA, *Renewable Energy. Medium-Term Market Report. 2016*, Paris 2016.

³¹ A.J. Hochstein, *Remarks of Special Envoy*, Bureau of Energy Resources National Press Club Ballroom, Dentons 2016 Energy Outlook Event, Washington, DC, 2.08.2016; A. Al-Naimi, *Speech of his Excellency, Minister of Petroleum & Mineral Resources, Kingdom of Saudi Arabia*, Houston, CERAWEEK 2016, <http://fingfx.thomsonreuters.com/gfx/ce/1/482/482/NAIMI%20AT%20CERA%20WEEK.pdf> (data dostępu: 15.09.2017).

³² P.K. Lee, *China's quest for oil security: Oil (wars) in the pipeline?*, „The Pacific Review” 2005, t. 18, nr 2, s. 267.

³³ Z. Daojiong, *China's energy security: Domestic and international issues*, „Survival” 2006, t. 48, nr 1, s. 180.

W konsekwencji zagadnienie bezpieczeństwa energetycznego wróciło do kręgu zainteresowania chińskich władz. W 1997 r. największa chińska firma naftowa CNPC przygotowała na zlecenie władz raport na temat bezpieczeństwa energetycznego. Rok później kolejny raport przedstawiło Centrum Badań nad Rozwojem Rady Państwa ChRL. W następnych latach liczba raportów, konferencji i seminariów podejmujących tą tematykę wzrosła lawinowo. W tym okresie wśród dyskutowanych propozycji zabezpieczenia dostaw ropy naftowej do Chin dominowało nawiązanie przyjaznych stosunków z państwami eksporterami, aby Chiny nie stały się celem embarga, budowa rurociągów do Rosji i Kazachstanu w celu minimalizacji ryzyka związanego z transportem morskim i promocja inwestycji chińskich przedsiębiorstw w pola naftowe w innych państwach. Oczekiwano wzrostu znaczenia kwestii energetycznych w polityce zagranicznej Chin. Pojawiły się również głosy nawołujące do budowy strategicznych zapasów ropy naftowej, dywersyfikacji źródeł importu, zwiększenia udziału gazu ziemnego w miksie energetycznym, poprawy efektywności energetycznej oraz uczynienia sektora naftowego częścią strategii *going out*. Wnioski i propozycje płynące z tych dyskusji znalazły odzwierciedlenie w dziesiątym planie pięcioletnim na lata 2001–2005. Był to pierwszy chiński dokument, w którym pojawił się termin „bezpieczeństwo energetyczne”³⁴. Obejmując urzędy przewodniczącego ChRL i premiera odpowiednio Hu Jintao i Wen Jiabao uznali, że bezpieczeństwo energetyczne jest nie tylko kluczowe dla zapewnienia rozwoju gospodarczego Chin, ale stanowi ono również element bezpieczeństwa narodowego³⁵.

Na początku XXI w. zaczęto postrzegać Stany Zjednoczone jako zagrożenie dla chińskiego bezpieczeństwa energetycznego³⁶. Uznano, że chińska strategia bezpieczeństwa energetycznego powinna być budowana w taki sposób aby zmniejszyć jej wrażliwość na możliwe wpływy Stanów Zjednoczonych³⁷.

Właściwy model osiągnięcia bezpieczeństwa energetycznego stał się przedmiotem dyskusji wewnątrz chińskich elit. Polityka chińskich władz wymyka się jednak jednoznacznej interpretacji. Część badaczy argumentuje, że Chiny integrują swoją gospodarkę z globalnym rynkiem ropy naftowej³⁸, podczas gdy inni twierdzą, że Chiny stosują neomerkantylistyczną strategię zapewnienia sobie bezpieczeństwa energetycznego polegającą na rozwoju bilateralnych kontaktów na poziomie międzyrządowym, mających na celu zapewnienie uprzywilejowanej pozycji krajowym koncernom naftowym³⁹. Czynnikiem, który sprawia, że władze Chin aktywnie rozwijają dyplomację

³⁴ M. Meidan, *The implications of China's energy-import boom*, „Survival” 2014, t. 56, nr 3, s. 180–182.

³⁵ W. Lam, *Beijing's energy obsession*, „The Wall Street Journal” 2.04.2004, <https://www.wsj.com/articles/SB108086187874972230> (data dostępu: 15.09.2017); Z. Bijian, *China's peaceful rise to Great Power status*, „Foreign Affairs” 2005, t. 84, nr 5, s. 19.

³⁶ M. Meidan, *The implications...*, op. cit., s. 182–183.

³⁷ P.K. Lee, *China's quest...*, op. cit., s. 269.

³⁸ P. Andrews-Speed, R. Dannreuther, *China, Oil and Global Politics*, Routledge, New York 2011.

³⁹ S. Zhao, *Global search for energy security: Cooperation and competition in Asia-Pacific*, „Journal of Contemporary China” 2008, t. 17, nr 55, s. 207–227.

energetyczną, jest to, że kwestie bezpieczeństwa energetycznego zostały uznane za zbyt istotne, aby mogły zostać pozostawione siłom rynkowym⁴⁰. Czynnikiem kluczowym dla niejednoznaczności chińskiej polityki energetycznej jest skomplikowany proces decyzyjny. Wraz z liberalizacją i otwarciem chińskiej gospodarki na świat wydłużeniu uległa lista aktorów współuczestniczących w kształtowaniu polityki energetycznej. Zaangażowane są w niego nie tylko partia i rząd (ministerstwa), ale również organizacje pozarządowe, think tanki i przedsiębiorstwa. W konsekwencji proces decyzyjny stał się bardziej otwarty, liczba konsultowanych i uczestniczących w nim podmiotów wzrosła. Nastąpiła fragmentaryzacja procesu decyzyjnego, a część badaczy wskazuje na brak przywództwa⁴¹. W praktyce Chin przyjęły pragmatyczną postawę, przystosowując się do rynkowej rzeczywistości, wykorzystując pojawiające się możliwości umocnienia własnej pozycji oraz unikając otwartej konfrontacji ze Stanami Zjednoczonymi⁴².

Szybki wzrost popytu sprawił, że na początku XXI w. w obliczu bardzo wolno rosnącej krajowej produkcji szybko zaczął rozwijać się import. Jedynymi państwami, które były w stanie zaspokoić w krótkim okresie chiński popyt, były państwa Zatoki Perskiej. Pragnąc uniknąć uzależnienia od tego regionu, Chiny rozwinęły intensywną dyplomację energetyczną, starając się zdywersyfikować swoje źródła zaopatrzenia. Jej kierunki były bardzo różnorodne i obejmowały zarówno państwa Afryki, Ameryki, Azji Środkowej, jak i Rosję. Równocześnie władze Chin starały się zredukować ryzyka wynikające z transportu ropy naftowej tankowcami, m.in. przez cieśninę Malakka szlakami morskimi kontrolowanymi przez Stany Zjednoczone. W związku z tym zainteresowaniem i poparciem władz cieszyła się współpraca z państwami Azji Środkowej. Dostawy z tego regionu są realizowane za pomocą sieci rurociągów. Równocześnie władze Chin promują projekty nowych rurociągów w Azji Południowo-Wschodniej, aby ograniczyć rolę szlaków morskich. Choć Chiny zainicjowały w tym okresie intensywną współpracę z wieloma państwami skonfliktowanymi ze Stanami Zjednoczonymi (Sudan, Iran), to starały się unikać konfrontacji z USA⁴³. Część badaczy wskazywała,

⁴⁰ H. Kreft, *China's quest for energy*, „Policy Review” 2006, nr 139, s. 65. Na temat dyplomacji energetycznej zob. A. Goldthau, *Energy diplomacy in trade and investment of oil and gas*, w: A. Goldthau, J.M. Witte (red.), *Global Energy Governance, the New Rules of the Game*, Brooking Institution Press, Berlin 2010, s. 28. Andreas Goldthau argumentuje, że brak jest powszechnie akceptowanej definicji dyplomacji energetycznej. Definiuje on dyplomację energetyczną jako użycie polityki zagranicznej do uzyskania dostępu do źródeł energii za granicą i rozwoju współpracy w sektorze energetycznym. Głównymi aktorami dyplomacji energetycznej są państwa. Cel ich aktywności to uzyskanie bezpieczeństwa energetycznego.

⁴¹ B. Kong, *China's Energy decision-making: Becoming more like the United States?*, „Journal of Contemporary China” 2009, t. 18, nr 62, s. 790–791; M. Meidan, P. Andrews-Speed, M. Xin, *Shaping China's energy policy: Actors and processes*, „Journal of Contemporary China” 2009, t. 18, nr 61, s. 591–616.

⁴² M. Gueldry, W. Liang, *China's global energy diplomacy: Behavior normalization through economic interdependence or resource neo-mercantilism and power politics?*, „Journal of Chinese Political Science” 2016, t. 21, nr 2, s. 217–240.

⁴³ H.H. Lai, *China's oil diplomacy: Is it a global security threat?*, „Third World Quarterly” 2007, t. 28, nr 3, s. 519–537; D. Zweig, J. Bi, *China's hunt for global energy*, „Foreign Affairs” 2005, t. 84, nr 5, s. 25–38; Ł. Zamecki, K. Mazurek (red.), *Energetyczny smok. Polityka bezpieczeństwa energetycznego ChRL*, WDiNP, Warszawa 2015.

że w istocie interesy obu państw oraz innych importerów nie są sprzeczne, a poczucie zagrożenia za strony Chin wynika z faktu, że dopiero w XXI w. znalazły się one w gronie największych importerów. Twierdzili, że prawdziwy podział przebiega na linii importerzy – eksporterzy. W konsekwencji państwa importerzy powinny podjąć próbę budowy organizacji importerów⁴⁴. Choć opinie sugerujące zbliżanie się zimnej wojny w sektorze energii były przesadzone⁴⁵, to ocena skutków chińskiej dyplomacji energetycznej dla budowy pozycji geoeconomicznej Chin jest niejednoznaczna. O ile przyczyniła się ona do rozwoju współpracy z wybranymi państwami Azji Środkowej i kontynentalnymi Azji Południowo-Wschodniej, to jednocześnie spowodowała pogorszenie stosunków z wyspiarskimi państwami Azji Południowo-Wschodniej, szczególnie tymi, z którymi Chiny mają spory terytorialne⁴⁶.

Władze Chin realizują również program budowy strategicznych zapasów ropy naftowej na wzór Stanów Zjednoczonych. Prace zainicjowano w 1993 r., rząd podjął decyzję w 2003 r., a ich tworzenie zapoczątkowano w 2004 r.⁴⁷ Choć podstawowym celem ich stworzenia jest poprawa bezpieczeństwa energetycznego Chin w przypadku krótkotrwałych przerw w dostawach ropy naftowej, to obecnie pełnią one istotną funkcję w chińskiej strategii geoeconomicznej. Obserwatorzy rynku wierzą, że po 2014 r. budowa tych rezerw odgrywa znaczącą rolę w podtrzymywaniu cen ropy naftowej poprzez tworzenie popytu. Chiny starają się powiększać swoje rezerwy w momencie, gdy ceny są relatywnie niskie. Z jednej strony jest to postępowanie naturalne z punktu widzenia importera, ale równocześnie stanowi ono pomoc dla pogrążonych w kryzysie gospodarczym państw eksporterów⁴⁸.

W wyniku globalnego kryzysu gospodarczego w latach 2008–2009 pogorszeniu uległa sytuacja gospodarcza wielu państw eksporterów ropy naftowej. Otworzyło to Chinom po raz pierwszy w XXI w. szansę na wykorzystanie skali swojego popytu na ropę naftową dla umocnienia pozycji geoeconomicznej. Po raz pierwszy skala lokalnej konsumpcji stała się silną stroną Chin, a nie ich słabością. Postanowiły wykorzystać spadek cen i spowodowane nim kłopoty gospodarcze wielu państw-eksporterów dla umocnienia związków gospodarczych z państwami dysponującymi bogatymi złożami surowców energetycznych w przekonaniu, że załamanie cen ma charakter jedynie

⁴⁴ L. Jakobson, Z. Daojiong, *China and the worldwide search for oil security*, „Asia-Pacific Review” 2006, t. 13, nr 2, s. 60–73.

⁴⁵ G. Luft, *US, China are on collision course over oil*, „Los Angeles Times” 2.02.2004, <http://articles.latimes.com/2004/feb/02/opinion/oe-luft2> (data dostępu: 15.09.2017); C. Bajpae, *China fuels energy Cold War*, „Asian Times” 2.03.2005, <http://www.atimes.com/atimes/China/GC02Ad07.html> (data dostępu: 15.09.2017).

⁴⁶ S. Zhao, *China's global search for energy security: cooperation and competition in the Asia-Pacific*, w: idem (red.), *China's Search for Energy Security: Domestic Sources and International Implications*, Routledge, New York 2013, s. 143–163

⁴⁷ H. Li, R.-J. Sun, K.-Y. Dong, X.-C. Dong, Z.-B. Zhou, X. Leng, *Selecting China's strategic petroleum reserve sites by multi-objective programming model*, „Petroleum Science” 2017, t. 14, nr 3, s. 622–635.

⁴⁸ D. Sheppard, A. Raval, X. Liu, *Traders nervously eye China's strategic oil imports*, „Financial Times” 18.08.2017, <https://www.ft.com/content/608fb1ce-83fa-11e7-94e2-c5b903247afd> (data dostępu: 15.09.2017).

przejściowy. Po raz pierwszy od momentu kiedy Chiny dołączyły do grupy największych importerów negocjowały z eksporterami z pozycji siły. W latach 2009–2010 Chiński Bank Rozwoju otworzył linie kredytowe dla firm naftowych oraz rządów Angoli, Boliwii, Brazylii, Ekwadoru, Ghany, Kazachstanu, Rosji, Turkmenistanu i Wenezueli na łączną kwotę 77 mld USD zabezpieczone zobowiązaniem dostaw ropy naftowej. Projekty te pokazały skuteczność współpracy i koordynacji działań na linii rząd Chin – chińskie firmy naftowe – chińskie banki. Pomimo że nie był to pierwszy raz, kiedy użyto takiego modelu finansowania, to po raz pierwszy stał się on tak popularny po 2009 r. W 2015 r. kredyty te skutkowały dostawami 1,4–1,6 mln baryłek dziennie. Model ten funkcjonował znakomicie aż do momentu spadku cen od 2014 r. Kryzys spowodował, że część państw dłużników może odnotować opóźnienie w spłacie zobowiązań bądź też zbankrutować. Jednak ich kłopoty otwierają chińskim przedsiębiorstwom również szansę zakupu aktywów naftowych po atrakcyjnych cenach i budowy długotrwałych więzów inwestycyjno-handlowych⁴⁹.

Władze Chin dążą również do wzrostu znaczenia chińskiej waluty – renminbi – w handlu ropą naftową. Jest ona już używana w handlu z niektórymi dostawcami, jak Iran⁵⁰ czy też Rosja⁵¹. W obliczu amerykańskich sankcji Wenezuela rozpoczęła publikację cen eksportowanej ropy w renminbi⁵². Wyrazem tych dążeń było rozpoczęcie handlu kontraktami *futures* na ropę naftową denominowanymi w renminbi na International Energy Exchange w Szanghaju w marcu 2018 r. Działania te oceniane są przez inwestorów i obserwatorów rynku jako krok w kierunku umiędzynarodowienia renminbi i element rywalizacji chińsko-amerykańskiej⁵³. Chiny preferują płatność za ropę naftową we własnej walucie w celu uniknięcia wahań kursów walutowych. Ich celem jest również uniezależnienie się od wyceny ropy naftowej na podstawie

⁴⁹ J. Jiang, J. Sinton, *Overseas Investments by Chinese National Oil Companies. Assessing the drivers and impacts*, IEA, Paris 2011, s. 22–23; M. Meidan, *China's loans for oil: asset or liability?*, OIES Paper: WPM 70, 2016. Zob. A.C. Alves, *Chinese economic statecraft: A comparative study of China's oil-backed loans in Angola and Brazil*, „Journal of Current Chinese Affairs” 2013, t. 42, nr 1, s. 99–130; idem, *China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for-resources deals in Africa*, „South African Journal of International Affairs” 2013, t. 20, nr 2, s. 207–226; L. Durovic, *Resource curse and China's infrastructure for resources model: Case study of Angola*, „Journal of China and International Relations” 2016, t. 4, nr 1, s. 67–86.

⁵⁰ H. Sender, *Iran accepts renminbi for crude oil*, „Financial Times” 7.05.2012, <https://www.ft.com/content/63132838-732d-11e1-9014-00144feab49a> (data dostępu: 15.12.2017).

⁵¹ J. Farchy, *Gazprom Neft sells oil to China in renminbi rather than dollars*, „Financial Times” 1.06.2015, <https://www.ft.com/content/8e88d464-0870-11e5-85de-00144feabdc0> (data dostępu: 15.12.2017).

⁵² J. Geiger, *Venezuela publishes oil prices in yuan for the first time*, „Business Insider” 18.09.2017, <http://www.businessinsider.com/venezuela-publishes-oil-prices-in-yuan-2017-9?IR=T> (data dostępu: 15.12.2017).

⁵³ T. Hancock, *China launches oil futures to stake claim on its own benchmark*, „Financial Times” 26.03.2018, <https://www.ft.com/content/c73feed6-30b9-11e8-b5bf-23cb17fd1498> (data dostępu: 1.07.2018). S. Jegarajah, *China has grand ambitions to dethrone the dollar. It may make a powerful move this year*, CNBC 24.10.2017, <https://www.cnbc.com/2017/10/24/petro-yuan-china-wants-to-dethrone-dollar-rmb-denominated-oil-contracts.html> (data dostępu: 15.12.2017); E. Curran, Ch. Anstey, *China's push to trade oil in Yuan faces a key hurdle*, „Bloomberg” 7.12.2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-12-06/petro-yuan-delays-show-hurdles-confronting-china-s-currency-push> (data dostępu: 15.12.2017).

wydobycia ze starzejącego się pola Brent. Jednak na drodze do wzrostu znaczenia Chin w wycenie ropy naftowej stoją dwie przeszkody. Po pierwsze, władze Chin dokonują częstych interwencji na lokalnych rynkach, zakłócając grę sił rynkowych. Najważniejsze są oczywiście interwencje chińskich władz na rynku walutowym. Doświadczenie z kontraktami na rudę żelaza (China Dalian Futures) pokazuje, że czynniki administracyjne mogą prowadzić do różnic w wycenie surowca na rynku chińskim i na innych rynkach sięgających 50%. Po drugie, udział Chin w globalnym popycie na ropę naftową jest niższy aniżeli w przypadku rudy żelaza oraz niższy niż udział USA (13% vs. 20%). Dlatego też jedynym motywem eksporterów może być zdobycie przychylności Chin i uzyskanie dostępu do chińskiego rynku bądź też pozyskanie chińskich inwestycji. Pomimo słabości współczesnego systemu wyceny ropy naftowej oparcie jej na kontraktach emitowanych w Chinach i denominowanych w renminbi nie stanowi wciąż atrakcyjnej alternatywy⁵⁴.

Rozwój dyplomacji energetycznej przez Chiny obejmuje jednak nie tylko bilateralną współpracę z państwami bogatymi w surowce energetyczne, ale również udział w międzynarodowych organizacjach zajmujących się tematyką energii. Na początku XXI w. wielokrotnie podnoszono argumenty za silniejszym zaangażowaniem Chin w globalne zarządzanie rynkiem energii⁵⁵. Część autorów opowiadających się za tym widziała w chińskiej dyplomacji energetycznej pierwszej dekady XXI w. wyzwanie rzucone Stanom Zjednoczonym⁵⁶. Choć w literaturze wskazano, że wspomniana już powyżej decentralizacja i rozdrobnienie zarządzania sektorem energetycznym znacząco ograniczają potencjał Chin w zarządzaniu globalnym rynkiem energii⁵⁷, to jednak w drugiej dekadzie XXI w. Chiny osiągnęły w tym obszarze istotną pozycję⁵⁸.

Chiny i globalna rewolucja energetyczna

Wzrost produkcji gazu ziemnego i ropy naftowej w Stanach Zjednoczonych otworzył dyskusje na temat ich przyszłej polityki wobec eksportu obu tych surowców. Ukształtowały się dwie grupy interesów. Pierwsza – zwolenników liberalizacji, która twierdziła, że dostęp do globalnego rynku zwiększy atrakcyjność wydobycia i w konsekwencji produkcję. Druga – przeciwników, którzy widzieli w „nagłym” wzroście podaży i spadku cen źródło przewagi amerykańskiego przemysłu i jeden z możliwych czynników sprzyjających reindustrializacji Stanów Zjednoczonych. Równocześnie

⁵⁴ N. Taplin, *China's bid to dominate oil pricing will fail*, „The Wall Street Journal” 26.12.2017, <https://www.wsj.com/articles/chinas-bid-to-dominate-oil-pricing-will-fail-1514284200> (data dostępu: 28.12.2017).

⁵⁵ D. Yergin, *Ensuring energy security*, „Foreign Affairs” 2006, t. 85, nr 2, s. 77–78.

⁵⁶ G. Christoffersen, *The role of China in global energy governance*, „China Perspective” 2016, nr 2, s. 15–24.

⁵⁷ Bo Kong, *Governing China's energy in the context of global governance*, „Global Policy” 2011, t. 2, nr 1, s. 51–65.

⁵⁸ J. Xuantong Zhu, *China's Engagement in Global Energy Governance*, OECD/IEA, Paris 2016.

przedmiotem analiz stały się konsekwencje polityczne możliwego wzrostu znaczenia Stanów Zjednoczonych na rynku energetycznym⁵⁹.

Decyzja Kongresu Stanów Zjednoczonych z grudnia 2015 r. liberalizująca eksport ropy naftowej zakończyła ten etap. Amerykański eksport gazu ziemnego i ropy naftowej stały się faktem. W 2016 r. do listy odbiorców amerykańskiego LNG dołączyły Chiny, które kupiły 17,221 mld stóp sześciennych⁶⁰. Wielkość ta została przekroczona już w pierwszej połowie 2017 r., kiedy chiński poziom importu LNG ze Stanów Zjednoczonych wyniósł 17,243 mld stóp sześciennych. Szybko rośnie również import ropy naftowej i produktów petrochemicznych. O ile w roku 2011 wyniósł on jedynie 73 tys. baryłek dziennie, to w 2016 r. było to już 203 tys. baryłek dziennie⁶¹. Wśród chińskich ekspertów panuje przekonanie, że Stany Zjednoczone powinny dołączyć do listy chińskich dostawców, choć zapewne również w przyszłości dostawy amerykańskiej ropy naftowej będą mniejsze aniżeli z Rosji, Arabii Saudyjskiej oraz Angoli, które dziś są największymi kontrahentami. Warunkiem jest jednak atrakcyjna cena. Wzrost chińskiego importu ropy naftowej i produktów petrochemicznych ze Stanów Zjednoczonych może być w oczach chińskich ekspertów korzystny również z punktu widzenia politycznego. Dzięki redukcji nadwyżki w wymianie handlowej ze Stanami Zjednoczonymi załagodzone mogą zostać spory handlowe⁶². Znacznie istotniejsze dla amerykańsko-chińskiej współpracy w sektorze energetycznym aniżeli dostawy ropy naftowej mogą okazać się dostawy gazu ziemnego. Władze ChRL są nastawione pozytywnie do wzrostu jego znaczenia w chińskim miksie energetycznym. Wzrost importu gazu mógłby pomóc zmniejszyć wpływ chińskiej energetyki opartej na węglu na środowisko naturalne oraz zmniejszyć ryzyko bezpieczeństwa dostaw gazu, które obecnie zapewnia gaz dostarczany gazociągami z Azji Środkowej i LNG z regionu Zatoki Perskiej. W tym celu Chiny inwestują również w flotę gazowców. Następuje zbliżenie interesów Stanów Zjednoczonych i Chin⁶³. Chinom oraz Stanom Zjednoczonym może udać się uniknąć wpadnięcia w „pułapkę Tukidydesa”⁶⁴.

⁵⁹ M.A. Levi, *Geopolitical Consequences of U.S. Natural Gas Exports*, Hearing on Natural Gas Exports: Economic and Geopolitical Opportunities Before the Subcommittee on Terrorism, Nonproliferation, and Trade, House Committee on Foreign Affairs, 25.04.2013.

⁶⁰ EIA, *U.S. Natural Gas Exports and Re-Exports by Country*, <https://www.eia.gov/dnav/ng/ngmove-expcsl1a.htm> (data dostępu: 15.09.2017).

⁶¹ EIA, *Total Crude Oil and Products. Exports by Destination*, https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_move_exp_a_EP00_EEX_mbbldp_a.htm (data dostępu: 15.09.2017).

⁶² Z. Xin, *China escalates imports of crude from United States*, „China Daily” 20.07.2017, <http://europe.chinadaily.com.cn/business/2017-07/20/content30179871.htm> (data dostępu: 15.09.2017).

⁶³ D.C. Gompert, B.H. Stover, *Creating a Sino-US energy relationship*, „Survival” 2016, t. 58, nr 4, s. 63–69; E. Terazono, *Asian LNG prices at three-year high as China curbs pollution*, „Financial Times” 7.12.2017, <https://www.ft.com/content/afe416da-db51-11e7-a039-c64b1c09b482> (data dostępu: 15.09.2017).

⁶⁴ G. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston–New York 2017; E. Halizak, *Stosunki USA–Chiny: falsyfikacja hipotezy „pułapki Tukidydesa”*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, t. 52, nr 4, s. 11–35.

Władze pragną promować rozwój produkcji gazu z łupków w Chinach. Chiny mają bogate zasoby gazu łupkowego, aczkolwiek już na wczesnym etapie wskazano, że zmagają się z wieloma trudnościami, które mogą znacząco spowolnić rozwój tej branży przemysłu. Obejmują one takie zagadnienia, jak m.in. struktura geologiczna. Jakość chińskich zasobów jest relatywnie niska, co powoduje konieczność budowy większej liczby szybów, to z kolei sprawia, że eksploatacja zasobów będzie trudniejsza i droższa. Ponadto chiński sektor jest zdominowany przez państwowe koncerny naftowe niemające doświadczenia w eksploatacji zasobów niekonwencjonalnych. Sposobem na pozyskanie niezbędnych technologii jest współpraca z firmami zagranicznymi. Inne obawy związane były z wpływem eksploatacji na środowisko naturalne, ograniczonymi zasobami wody oraz dostępem do infrastruktury przesyłowej⁶⁵. W celu promocji produkcji gazu łupkowego Chiny już w 2009 r. zawarły ze Stanami Zjednoczonymi umowę o współpracy w obszarze rozwoju współpracy w sektorze łupkowym („U.S.-China Shale Gas Resource Initiative”). Jej celem jest dokładne oszacowanie chińskich zasobów, współpraca techniczna mająca na celu pomoc w ich eksploatacji oraz promocja współpracy inwestycyjnej⁶⁶.

Zainteresowanie rozwojem zasobów gazu łupkowego jest bezpośrednio związane z kształtem wewnętrznej debaty na temat chińskiego bezpieczeństwa energetycznego i stanu systemu energetycznego. O ile na początku XXI w. uwaga koncentrowała się na zaopatrzeniu kraju w ropę naftową i gaz ziemny oraz centralnej roli państwa⁶⁷, to od ok. 2005 r. coraz częściej badacze, urzędnicy oraz doradcy rządu zaczęli wskazywać, że główne zagrożenia dla chińskiego bezpieczeństwa energetycznego leżą w samych Chinach. Krytykowano zbyt dużą rolę państwa w sektorze energetycznym, kwestionowane jest postrzeganie (niemobilnych) rurociągów jako dobrej alternatywy wobec transportu morskiego. Wskazują oni na zawodność chińskiego systemu energetycznego, jego nieefektywność oraz negatywny wpływ na środowisko. Wielu badaczy zaznacza, że bezpieczeństwo energetyczne to więcej niż bezpieczeństwo dostaw ropy naftowej, wojny, blokady i embarga. Większa uwaga powinna zostać poświęcona wewnętrznemu wymiarowi chińskiego bezpieczeństwa energetycznego. Główne wyzwanie widziano w zaopatrzeniu kraju w energię elektryczną, które powinno być bardziej stabilne (w ostatnim 20-leciu wiele chińskich prowincji dotknęły przerwy w dostawach energii elektrycznej) oraz mniej szkodliwe dla środowiska. Dyskusja ta znalazła odzwierciedlenie w chińskiej polityce zagranicznej. Podczas szczytu G8 w 2006 r. w Sankt Petersburgu prezydent Hu Jintao przedstawił „nową koncepcję bezpieczeństwa energetycznego” obejmującą pogłębienie współpracy w sektorze naf-

⁶⁵ IEA, *Golden Rules for a Golden Age of Gas. World Energy Outlook Special Report on Unconventional Gas*, Paris 2012, s. 115–120.

⁶⁶ *Fact Sheet: U.S.-China Shale Gas Resource Initiative*, 17.11.2009, <http://china.usc.edu/fact-sheet-us-china-shale-gas-resource-initiative-november-17-2009> (data dostępu: 15.09.2017).

⁶⁷ E. Downs, *The Chinese energy security debate*, „China Quarterly” 2004, nr 177, s. 23. Por. J.Y.S. Cheng, *A Chinese view of China's energy security*, „Journal of Contemporary China” 2008, t. 17, nr 55, s. 297–317.

towym, ograniczenie wzrostu popytu na energię oraz bardziej zrównoważony rozwój społeczeństwa. Jej celem była budowa społeczeństwa chroniącego zasoby surowców naturalnych i przyjaznego środowisku naturalnemu⁶⁸.

Konsekwencją dyskusji na temat zagrożenia dla bezpieczeństwa energetycznego jest ewolucja chińskiej polityki energetycznej przywiązującej coraz większą wagę do poprawy efektywności energetycznej gospodarki i promocji OZE. Polityka energetyczna Chin jest coraz silniej powiązana z polityką ochrony środowiska⁶⁹. Odnosi ona oczekiwane rezultaty, co przejawia się m.in. w spowolnieniu tempa wzrostu popytu na produkty petrochemiczne⁷⁰. Chiny nie są już głównym źródłem wzrostu popytu na ropę naftową, zostały wyprzedzone przez Indie⁷¹.

Projekt Jeden Pas, Jedna Droga (One Belt, One Road, OBOR), który jest głównym projektem natury geoeconomicznej przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga, obejmuje cele polityki wewnętrznej, gospodarczej i energetycznej. Jego realizacja powinna zagwarantować popyt na chińskie produkty oraz otworzyć im szerszy dostęp do rynków innych państw. Realizacja OBOR powinna zagwarantować niezakłócony dostęp do surowców energetycznych państw w nim uczestniczących, w tym z Azji Środkowej, i tym samym zredukować zależność od kontrolowanych przez Stany Zjednoczone morskich szlaków handlowych. Równocześnie powinna sprzyjać rozwojowi gospodarczemu środkowych i zachodnich Chin oraz umacniać międzynarodową pozycję Państwa Środka. OBOR porównywany jest do planu Marshalla realizowanego przez Stany Zjednoczone po drugiej wojnie światowej⁷². Podkreślić należy, że OBOR ma wymiar zarówno lądowy, jak i morski, co jest konsekwencją wzrostu znaczenia polityki morskiej w chińskiej polityce zagranicznej⁷³. W drugiej dekadzie XXI w. władze Chin realizują rozwój marynarki wojennej, której jednym z celów ma być zabezpieczenie dostaw surowców naturalnych⁷⁴. Projekt OBOR powinien umożliwić uzyskanie Chinom większych korzyści z wzrastającej wymiany międzynarodowej

⁶⁸ A.B. Kennedy, *China's new energy-security debate*, „Survival” 2010, t. 52, nr 3, s. 146.

⁶⁹ M. Fulton, *12th Five Year Plan – Chinese Leadership Towards A Low Carbon Economy*, Deutsche Bank Group, 4.04.2011, https://www.db.com/cr/en/docs/China_12th_Five_Year_Plan.pdf (data dostępu: 15.09.2017); M. Meidan, *China's 13th Five-Year Plan: Implications for Oil Markets*, OIES Oxford Energy Comment 2016; J. Gosens, T. Käberger, Y. Wang, *China's next renewable energy revolution: goals and mechanisms in the 13th Five Year Plan for energy*, „Energy Science Engineering” 2017, t. 5, nr 3, s. 141–155.

⁷⁰ G. Collins, *China's Evolving Oil Demand. Slowing Overall Growth, Gasoline Replacing Diesel as Demand Driver, Refined Product Exports Rising Substantially*, James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University 2016.

⁷¹ A. Sen, A. Sen, *India's Oil Demand: On the Verge of 'Take-Off'?*, OIES Paper WPM 65, 2016.

⁷² Ch. Dargnat, *China's shifting geo-economic strategy*, „Survival” 2016, t. 58, nr 3, s. 63–67; T. Miller, *China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road*, Zed Books, London 2017.

⁷³ J.-M.F. Blanchard, C. Flint, *The geopolitics of China's Maritime Silk Road initiative*, „Geopolitics” 2017, t. 22, nr 2, s. 223–245.

⁷⁴ Ch. Len, *China's 21st Century Maritime Silk Road initiative, energy security and SLOC Access*, „Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India” 2015, t. 11, nr 1, s. 1–18; B.D. Cole, *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*, Naval Institute Press, Annapolis 2016.

i powiązań międzynarodowych, pozwalając na zmianę charakteru chińskiej gospodarki z „półperyferyjnego” i przesunąć ją do centrum światowej gospodarki, a wręcz stworzyć nowe centrum⁷⁵.

Wnioski

Revolucja energetyczna przyczyniła się do umocnienia międzynarodowej pozycji Chin. O ile w pierwszej dekadzie XXI w. walczyły one o dostęp do zasobów tych surowców, to obecnie na skutek wzrostu podaży, wzrostu znaczenia OZE i poprawy efektywności energetycznej światowej gospodarki na rynku panuje nadwyżka podaży nad popytem. Ukształtowała się nowa równowaga sił między eksporterami i importerami. Eksporterzy walczą o dostęp do rynku chińskiego. Chiny, jako największy importer ropy naftowej na świecie, są szczególnie atrakcyjnym partnerem. W obliczu spadku importu do Stanów Zjednoczonych oraz stagnacji na rynku europejskim oraz japońskim, Chiny są kluczowym odbiorcą dla największych eksporterów. Paradoksalnie, w obecnych warunkach rynkowych uzależnienie od importu ropy naftowej stanowi potencjalny atut Chin.

Chińska strategia geoeconomiczna sprawiła, że kraj ten stał się liderem na rynku energetycznym. Współpraca rządu, banków, przedsiębiorstw naftowych oraz firm z innych sektorów (budownictwo) spowodowała, że Chiny są w stanie zaoferować atrakcyjne modele współpracy państwom bogatym w surowce i potrzebującym zagranicznego kapitału i infrastruktury. Skala chińskiego rynku jest imponująca. Równocześnie Chiny realizują długofalowy program ograniczania energochłonności gospodarki i rozwoju OZE. Chiny osiągnęły silną pozycję na współczesnym rynku energetycznym, ale są również gotowe na nową erę, gdy sektor energetyczny ulegnie daleko idącej dekarbonizacji.

Elementem tych przygotowań i wzrostu znaczenia Chin na rynku w jego obecnym kształcie jest ich rosnąca rola w zarządzaniu globalnym rynkiem energii. Odbywa się ono poprzez uczestnictwo w licznych organizacjach międzynarodowych. Równocześnie Chiny rozwijają własne projekty (OBOR), poprzez które umacniają współpracę z państwami bogatymi w surowce energetyczne, pozostając wierne dotychczasowej strategii włączania projektów energetycznych w szerszy kontekst współpracy międzynarodowej. Chiny realizują dwutorową strategię. Przystępują do istniejących już instytucji międzynarodowych, a równocześnie tworzą nowe, w których odgrywają główną rolę. Postawa Chin na rynku energetycznym jest pragmatyczna; wykorzystują one możliwości umocnienia swojej pozycji międzynarodowej.

Revolucja energetyczna pokazała równocześnie, że amerykański model liberalnej gospodarki rynkowej okazał się znacznie bardziej efektywny w radzeniu sobie

⁷⁵ X. Zhang, *Chinese capitalism and the Maritime Silk Road: A World-systems perspective*, „Geopolitics” 2017, t. 22, nr 2, s. 310–331.

z wyzwaniem rynku energetycznego aniżeli chiński kapitalizm państwowy. Chińskie koncerny są niezwykle efektywne w uzyskiwaniu dostępu do złóż konwencjonalnych i ich eksploatacji, ale to małe i średnie innowacyjne przedsiębiorstwa ze Stanów Zjednoczonych stały się motorem postępu i są odpowiedzialne za rewolucję łupkową.

Chiny, importując LNG ze Stanów Zjednoczonych, mogą uzyskać nie tylko bardziej zdywersyfikowaną listę dostawców, ale również atrakcyjne ceny dostaw. Zmianie może ulec również system wyceny gazu powiązany z cenami ropy naftowej i jej produktów. Rewolucja energetyczna przyczynia się do większej konwergencji cen w skali świata. Również dostawy ropy naftowej i jej produktów ze Stanów Zjednoczonych umacniają chińską pozycję wobec tradycyjnych ich dostawców.

Rewolucja energetyczna może także wpłynąć na poprawę stosunków między Chinami i Stanami Zjednoczonymi. Dostawy surowców energetycznych ze Stanów Zjednoczonych do Chin przyczyniają się do zmniejszenia nierównowagi w handlu między oboma państwami. Obecnie stosunki między nimi w sektorze energii w znacznie większym stopniu definiuje współpraca aniżeli jeszcze w pierwszej dekadzie XXI w.

Consequences of the Energy Revolution for China's Energy Security Policy

The aim of this paper is to present the consequences of the energy revolution for China's energy security policy. In the 21st century, China became a key actor on the international energy market. It is an indispensable source of demand and financing for many countries dependent on the export of energy resources. China effectively uses the energy sector to strengthen its political and economic position in the international system. Paradoxically, in current market conditions, dependence on oil imports is China's potential advantage.

Keywords: energy revolution, energy security, China, crude oil, natural gas.